

landschap en monument

Wij nodigen U van harte uit voor onze jaarlijkse
propaganda-avond welke in 1981 zal worden gehouden op
DINSDAG 17 NOVEMBER RESTAURANT "DE PLAS" STRAATWEG 107
te Rotterdam-Hillegersberg. AANVANG 20.00 UUR.
Voor het programma verwijzen wij U naar pagina 3 van de
krant. Deze avond is voor een ieder vrij toegankelijk.

uitnodiging

LANDSCHAP en MONUMENT

Thema-avond 17 november 1981 20.00 uur Restaurant DE PLAS

Met dit thema hopen wij op de komende najaarsbijeenkomst een brug te slaan tussen de gebouwde en de ongebouwde omgeving.

Hoewel onze vereniging zich, gezien het eerste deel van de naam, n.l. "stedenbouwkundig", in eerste instantie richt op het "gebouwde" in onze wijk verdient het "ongebouwde" deel, het landschap, evenzeer onze aandacht.

Het tweede deel van de verenigingsnaam, n.l. "wijkbehoud" overlapt beide; de wijk is namelijk niet alleen het raadhuis, de molens, de kerk of de woonhuizen; het is ook het water met de oevers, de bomen en andere begroeiing, samengevat onder het woord "landschap".

Is een inventarisatie van de bebouwing ooit de aanleiding tot het ontstaan van de vereniging geweest - en daar is veel werk bij verzet - een onderzoeken van het landschap en de kwaliteiten daarvan is nog in een pril stadium. Wat is natuur, wat is een park, wat is een cultuur-landschap? Maar ook: waar staan fraaie bomen, wat is de soort en hoeveelheid, wat is privé- en wat is gemeentelijk bezit? Dit zijn vragen die aan een inventarisatie voorafgaan.

Daarnaast is het nodig om te weten hoever je kunt gaan met ingrepen in het landschap, tot hoever verstedelijking kan gaan zonder onherstelbare gevolgen. Wat zijn de gevaren voor de natuur bij intensieve recreatie?

Naast deze "groene" vragen behouden de panden met historische waarde in onze wijk onze onverminderde aandacht. Enkele daarvan zijn wettelijk beschermd; de andere niet en voor deze is de kwaliteitszorg een "zorg" voor de eigenaar.

De gemeente kan hierbij de helpende hand bieden. Eenvoudig en stimulerend door propaganda voor ons historisch cultuurbezit, door voorlichting over verantwoord onderhoud en renovatie/restauratie en een begeleiding daarvan.

Zij kan ook verdergaand haar inbreng hebben en, naast de Rijksdienst, zelf een monumentenbeleid voeren en een monumentenlijst opstellen.

Daaraan zijn echter consequenties verbonden. Hoever moet je als gemeente minimaal gaan om een dergelijk beleid verantwoord te voeren, en hoever reikt je financiële polsstok?

Wij hopen dat onze gastsprekers ons hierover wat wijzer kunnen maken: Prof. Boer over het landschap, Ir. Den Burger over de inbreng van de architect in renovatie en restauratie, en de heer Faasen over het gewenste gemeentelijke beleid.

U kunt hun lezingen komen beluisteren op dinsdag 17 november 1981 tijdens de thema-avond die de vereniging organiseert in Restaurant De Plas, Straatweg 107 te Rotterdam-Hillegersberg. Deze avond is voor ieder vrij toegankelijk en begint om 20.00 uur.

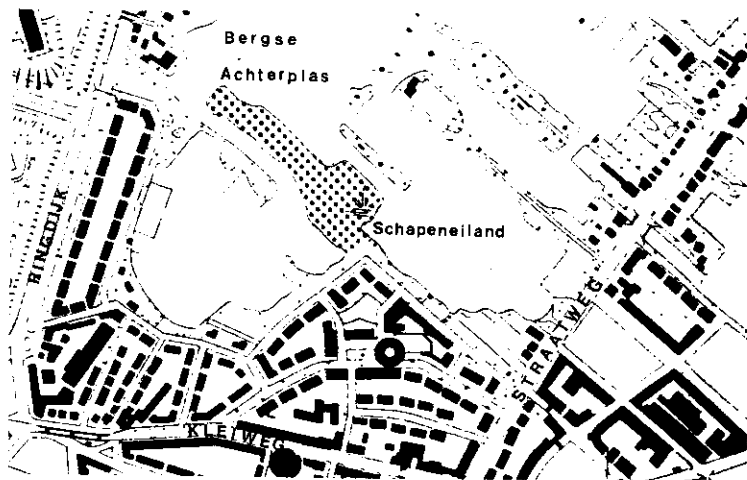
Wij spreken de verwachting uit dat velen van u aanwezig zullen zijn. Om kennis te vergaren, maar ook om een bijdrage te leveren aan de discussie over de zorg voor ons aller omgeving.

INHOUDSOPGAVE

1 thema LANDSCHAP EN MONUMENT.	9 Geveltekens.
3 Het Schapeneiland.	10 De Schiebroekse Vlietsloot een eeuwenoude grens.
4 DE DONK. fysisch-geografische achtergronden bij het ontstaan van Hillegersberg.	13 Hillegersberg vroeger. (overdruk)
8 LOMMERRIJK, en het huis van vrouw Romein.	14 Een "ouwe Bergenaar" vertelt.
	16 Wat is en doet de Vereniging. Wanneer en door wie?

Het Schapeneiland

De naam "Schapeneiland" is nogal misleidend, in twee opzichten. Het is geen eiland maar een schiereiland en schapen zijn er helaas al lang niet meer te zien. Voor niet-ingewijden: even een plaatsbepaling. Het Schapeneiland ligt in het verlengde van de Johan de Wittlaan en loopt door in de richting van het Arolsenplein. Het is eigendom van de gemeente Rotterdam, die het jaarlijks verpacht aan een boer die er wat vee laat grazen. Af en toe loopt er een paardje, soms zijn er wat koeien. Het terrein is eigenlijk niet geschikt voor deze dieren. Het is meestal veel te drassig, vooral in regenachtige perioden.

Welke bestemming?

In 1947 kreeg het schiereiland vreemd genoeg de bestemming "weg" in het bestemmingsplan voor de Bergse Plassen.

Dat kwam omdat de gemeente in die tijd plannen had om de Johan de Wittlaan door te trekken richting Ringdijk. Het is bij plannen gebleven. Nu er dit jaar een nieuw bestemmingsplan voor de Bergse Plassen in de maak is rijst de vraag: Wat nu met het Schapeneiland?

Uit de discussie die hierover af en toe werd gevoerd blijkt dat steeds meer mensen vinden dat het Schapeneiland moet blijven zoals het nu is: een ongerept natuurgebied. Het is immers één der weinige plekjes langs de plasoevers waar alles wat groeit en bloeit nog ongehinderd door menselijke inmenging z'n gang kan gaan.

Deze mening wordt in ieder geval gedeeld door twee wijkbewoners die een studie gemaakt hebben van de bijzonder rijke flora en fauna van het Schapeneiland. Het zijn de heren Hoek en Knibbe. Zij hebben de resultaten van hun onderzoek samengevat in een klein rapport dat -vers van de pers - op 8 oktober aan de wijkraad werd aangeboden tijdens een hoorzitting over de nieuwe plannen voor de Plassen. Aangezien dit rapport een aantal interessante gegevens bevat volgt hieronder een korte samenvatting van de inhoud.

Het terrein bestaat uit drassige veengrond en het kent nogal wat niveauverschillen (Het is "reliëfrijk") De westelijke delen liggen wat hoger dan de rest. Op de noordwestelijke punt zijn oude bewoningsresten gevonden (potscher-ven). Elders is de bodem zo laag dat het grondwater boven het maaiveld uitkomt. Dus: kaplaarzen aan voor wie er een kijkje wil nemen.

Plantenwereld

Het Schapeneiland is omgeven door een rietkraag. Doordat de waterkwaliteit van de plassen de laatste 50 jaar erg achteruit is gegaan zijn de eertijds rijke watervegetaties nu vrijwel verdwenen. Op het eiland zelf is de begroeiing nog bijzonder rijk. Er zijn maar liefst 70 soorten "hogere" planten gedetermineerd.

Vlak bij de toegang tot het schiereiland ligt b.v. een spagnum-rietland waartussen zich een aaneengesloten dek van veenmos bevindt met bulten van 30 cm hoog. In dit veenmos zitten plekken met haarmos; verder zijn er varens, russen, pluimzegge en blauwe zegge te vinden. Zuinig op zijn, zegt het rapport. Er zijn nog maar weinig plaatsen in de directe omgeving van de stad waar deze en andere in het rapport genoemde planten - zoals de kale jonker - nog kunnen leven.

PROGRAMMA

DINSDAG 17 NOVEMBER 20.00 UUR.
RESTAURANT "DE PLAS"

- 1 OPENING
- 2 "STADSLANDSCHAP"
Een lezing over het landschap in en rond de grote stad, door Prof. W.C.J.Boer.
- 3 Uitreiking der oorkonden, behorende bij de schildjes, door de heer G.Chr.Faasen, gemeenteraadslid te Rotterdam.

PAUZE

- 4 "HEDEN EN VERLEDEN MET MONUMENTEN"
door ir. R.J.B.Den Burger, van het gemeentelijk architectenburo, over de inbreng van de architect bij renovatie/restauratie van historische gebouwen.
- 5 "HET GEMEENTELIJK BELEID"
De heer G.Chr.Faasen spreekt over het monumentenbeleid in Rotterdam.
- 6 Gelegenheid tot discussie.
- 7 Sluiting van de avond.

Het Schapeneiland

Vogels

Niet alleen de plantensoorten maken het Schapeneiland waardevol. Een vogelinventarisatie leverde verrassende gegevens op. Behalve voor broedvogels zoals wilde eenden, futen, waterhoentjes, meerkoeten, karekieten, rietgorzen en rietzangers is het eiland ook een verblijfplaats voor overwinteraars. Diverse meeuwensoorten horen daartoe, koperwieken, watersnippen en er werden zelfs waterrallen waargenomen. Verder treft men er de "overzomeraars" aan, b.v. diverse zwaluwsoorten. Behalve de "gewone" vogels als duiven, mussen en spreeuwen die er graag komen maar die ook elders te vinden zijn trekt het eiland ook "dwaalgasten" aan. Dit zijn vogels die kort blijven en daarna verder trekken, zoals min of meer zeldzame eendensorten en grauwe kiekendieven. Deze opsomming is uiteraard niet volledig. Het zal echter duidelijk zijn dat er voor vogelkenners en -liefhebbers veel te zien valt op het Schapeneiland.

De schrijvers van het rapport spreken er hun bezorgdheid over uit dat de rust op het eiland in toenemende mate wordt verstoord. Niet alleen door mensen met honden, maar zelfs door bromcrossende jongelui. Dit gaat ten koste van de vogelstand en doet afbreuk aan de waarde van het eiland als natuurgebied. "Afsluiten voor het publiek en een goed hek neerzetten, dat zou de oplossing zijn" - zegt het rapport. "Het Schapeneiland moet een half-natuurlijk terrein blijven, een enclave temidden van stedelijke bebouwing, stadsparken en plantsoenen."

Het rapport geeft ook een aantal aanbevelingen hoe dit zou moeten gebeuren.

De belangrijkste zijn:

- niet bemesten zodat de rijke natuurlijke begroeiing in stand kan blijven. Ook geen bagger storten.
- laat er weer schapen weiden. Schapen zorgen ervoor dat er geen bebossing ontstaat waardoor de typische weidevogels zouden verdwijnen. Daardoor zal het Schapeneiland bovendien z'n naam weer met ere kunnen dragen.

Werkgroep

De schrijvers van het rapport willen het niet alleen bij woorden laten. Zij willen meer mensen uit de wijk bij het wel en wee van het Schapeneiland betrekken. Laat er een soort beheerscommissie komen - luidt hun voorstel - met mensen die jaarlijks inventariseren, die vegetatiekaarten maken en die er met elkaar voor zorgen dat het Schapeneiland een biologisch waardevol gebied blijft.

Wie belangstelling heeft voor een dergelijke wijk-werkgroep of commissie kan dit aan de heer Knibbe laten weten. Hij is leraar aan de Melanchtoncholengemeenschap en voor wie hem wil schrijven: het adres van de school is Van Bijnkershoekweg 97, Rotterdam.

DE DONK

FYSISCH-GEOGRAFISCHE ACHTERGRONDEN
BIJ HET ONTSTAAN VAN HILLEGERSBERG

De oude kern van Hillegersberg bevindt zich op een donk, een zandheuvel waar de pleistocene grond boven het omringende veen- en kleipakket uitsteekt.

Over het ontstaan van de donk doen verschillende theoriën en legenden de ronde. Eén daarvan is de legende van de reuzin Hillegonda, die werd verdreven van het ouderlijke slot aan de kust. Zij wilde in het binnenland een nieuw kasteel bouwen en nam voor de fundamenten daarvan -of als een aandenken aan haar ouderlijke huis- een schort vol zand mee van de kust.

Op weg struikelde zij, de schortebanden braken en het zand viel in het veen. Dit zou dan de huidige donk hebben opgeleverd. Terplekke bouwde Hillegonda haar kasteel of reuzenhuis.

Dit verhaal wordt teruggevonden in oude vertelsels en gedichten, alsmede in het huidige -en vroegere?- wapen van Hillegersberg. Dit huidige wapen is Ste Hillegardis of Hillegonda de reuzenmaagd, in goud, staande op gouden grond op een schild van lazuur.

Geologische verklaring

Behalve verhalen -er zijn er meer die een verklaring pogen te geven- biedt de geologie de meest plausibele verklaring. De donk is een natuurlijke zandheuvel, een rivierduin.

Donken komen in west-Nederland o.a. voor in de Alblasserwaard, de Krimpenerwaard, de Bommelerwaard alsook op IJsselmonde. De grote donk van Hillegersberg is de meest westelijk gelegen donk.

In de laatste glaciale periode hebben de vlechtende rivieren veel afbraakmateriaal van het gebergte aangevoerd, en dat plaatselijk tot grote hoogte opgeworpen. Ook kunnen donken door eolische werking, namelijk als stuifduin ontstaan.

Hillegersberg in ouden tijd

Toen ze 't plekje had bepaald
Dat haar slot zou dragen
Dorst ze in 't week moeras-
oord
't Zwaar kasteel niet wagen
Hings liep ze naar het strand
Vulde 't boezelaartje
Stapte er mee door duin
er struik
Lijnrecht op een haartje;
Maar wat wil 't? zoodra
ze in 't veerz
't lieve poetje drukte,
Erz bij zwaar geladen vracht
't Hoofdje nedrig bukte,
Blijft ze opeers
wat wonder ook!
In de bagger steken
Hings komt haar
schorteband
Door den schok te breken
Daar hoople alles zich op een
't Zand bedekt de landen
't Veen, bedolven door
diez schok
Zal men nimmer branden
Eer lang zag men 't prechtig
slot
Op den heuvel rijzen,
Dat na eeuwen nog de plaats
Van 't bedrijf zal wijzen
Twijfel aan 't verhaalde
riet:
't Oude Raadhuis
oengekeken
Daar strekt
HILLEGONDA'S bed
Tot een waarheidsleekerz
1812

GLOBALAAL RUIMTELIJK PATROON VAN DE DONK

- 1 geologische begrenzingen (vink)
- 2 morfologische begrenzingen (vink)
- 3 dagziende zone donkzand (vu.a)

bron: geologisch onderzoek vink 1928
boringonderzoek v.u.amsterdam 1976

formaties) als gevolg van plaatselijke overstromingen door respectievelijk zee- en rivierwater. Rondom de donk is in de loop der tijd door deze veengroei en overstromingen een pakket van veen- en kleilagen afgezet dat tegen de donk uitwigt.

Deze periode van afwisseld droogvallen en overstromen eindigde bij de tijd van de eerste dijkanaanleg en ontginningen omstreeks het jaar 1000.

Geologisch onderzoek

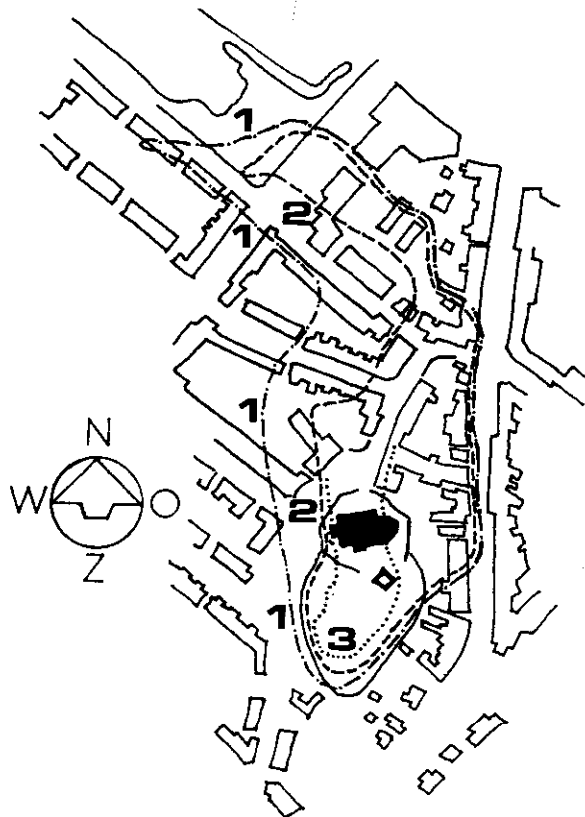
In 1976 is er door de VU Amsterdam een onderzoek gedaan op de donk van Hillegersberg, als deel van een groter onderzoek, teneinde de rekonstruktie te kunnen maken van de relatieve zeespiegelcurve in het holoceen na het smelten van de ijskappen.

Omdat in vroeger tijden de donk in het zee-estuariumgebied lag en er onder invloed van het zee- en grondwater veen werd afgezet kan aan de hand van de eerste veengroei op het pleistocene zand het verloop van de zeespiegelstijging worden gerekonstrueerd. Middels de ¹⁴C ouderdomsbepaling kan tevens de ouderdom van het veen worden bepaald.

Daartoe werden een groot aantal -ca 125 - grondboringen uitgevoerd, voornamelijk aan de oostzijde van de donk, om grondmonsters te verkrijgen van het basisveen en andere veenlagen, uitwiggend op de pleistocene ondergrond.

Vanwege de noodzakelijke relatie tussen veenvorming en de zeespiegelstijging werden alleen die monsters van belang geacht welke onder invloed van eutroof zeewater ontstonden, d.w.z. riet, rietzegge en elsveen. Oligotroof veen, zoals mosveen dat onder invloed van regenwater ontstaat, kwam derhalve niet voor datering in aanmerking.

Door deze grondboringen is tevens het verloop van de zandopduiking goed te volgen.

DE DONK

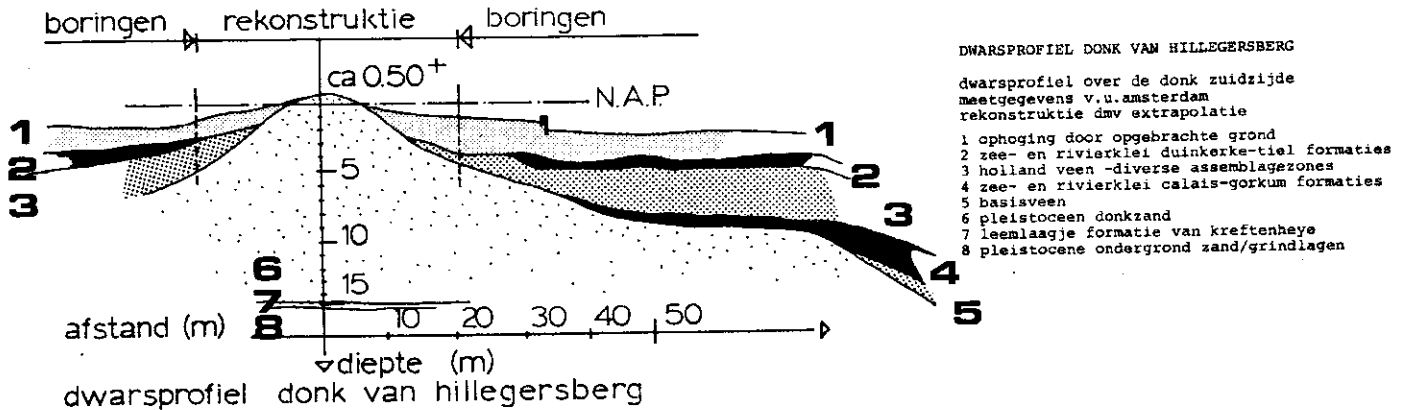
In die tijd lag de zeespiegel aanzienlijk lager dan thans. Door het stijgen van de grondwaterstand, in het boreaal, ontstond er een moeras dat oorzaak was van de veenafzettingen direct op het pleistocene zand. Dit basisveen, of veen op grote diepte, werd ca 8000 v.Chr. gevormd. Door het verder stijgen van de zeespiegel in het atlanticum werd dit basisveen overspoeld door de zee, en met zeeklei bedekt van de calais-formatie. Ook door de rivieren werd er klei afgezet.

Tijdens en na de vorming van de strandwallen voor de toenmalige kust, in het sub-boreaal ca. 5000 jaar v.Chr., was het gebied tussen duinenrij en de hogere zandgronden in het oosten een moerasgebied met zoet water door rivieren en kwel, waar op grote schaal veenvorming plaatsvond. Dit zogenaamde holland-veen of oppervlakte-veen werd van tijd tot tijd bedekt, vooral in de laatste fase van de veenvorming met klei-afzettingen (van de duinkerke-tiel).

DE DONK - FYSISCH GEOGRAFISCHE ACHTERGRONDEN BIJ HET ONTSTAAN VAN HILLEGERSBERG

Deze grote donk is intensief bebouwd, hetgeen het onderzoek naar vondsten bemoeilijkt. Archeologische vondsten worden n.l. op dergelijke donken steeds gedaan op de flanken ervan waar het veen op het zand uitwigt. Dit is nu soms wel op 2 à 3 m. diepte. Afvallagen zijn bij deze boringen niet gevonden. Aan de hand van de boorgegevens is ruwweg een dwarsdoorsnede over de donk gereconstrueerd.

ter, waarmee zee- en rivierklei werd afgezet in een energie-arm getijde-milieu met brakwaterkondities, als in een lagune. Bij het geleidelijk ondieper worden hiervan ontstond een dik vegetatiedek van berken en elzen, en later ook riet, grassen, varens en soms veenmos, tenslotte ook heide en bomen, waaruit het hollandveen ontstond. Dit gebeurde bij drogere kondities die afgewisseld werden met natere perioden.

De basis van de donk bevindt zich op ca. 15 m. beneden NAP; de top op ca 0.50 m boven NAP. De donk zelf bestaat uit fijn kwartzand en wordt door een leemlaagje gescheiden van de grofzandige en grindige onderlaag.

In 1921 is een onderzoek gedaan naar deze donk. Het gedeelte dat toen boven het maaiveld uitstak vormde een zwakgewelfde noord-zuid lopende rug (ongeveer de loop en plaats van de Kerkstraat). Na wat lager geworden te zijn duikt deze weer op in noordwestelijke richting om in een uitloper naar het westen te eindigen (tot bij het Zwarte Plasje). De oppervlakte beslaat ongeveer 3 ha. In het huidige stratenverloop en in de helling is dit ook nu nog herkenbaar.

Ook in vroeger tijden deed men aan onderzoek. Van den Hoonard verrichtte in 1829 een boring ten westen van de kerk. Op 3.40 m onder het maaiveld vond hij een laag veen van 30 cm dikte, waaronder zand. Dit lag op 1.70 m onder NAP, hetgeen ook ongeveer het niveau is van de tuinen ten oosten van de kerkhofmuur. Er is echter niets vermeld over de exacte plaats van de boring en de samenstelling van de bovengrond zodat er niet veel met de boring kan worden gereconstrueerd.

Milieu-reconstructie

Uit de bodemonsters en een zogenaamde pollenanalyse van daarin voorkomende korrels stuifmeel van toen voorkomende plantensoorten valt een bepaalde rekonstruktie te maken van de voorkomende milieu-omstandigheden. Hieruit blijkt dat in het op het zand afgezette basisveen resten van riet, berken en veenmos voorkwamen. Door eroderende werking van het water is dit gedeeltelijk weggeslagen. Dit basisveen werd overspoeld door wa-

Hierna volgde geleidelijk een overgang, met veel rietveen, naar jonge zee- en rivierkleiafzettingen.

Occupatie van de donk

Het ligt voor de hand dat deze donk vanwege de hoge ligging een potentieel geschikte occupatieplaats was voor de mens, die zich toen in dit gebied bevond. Zeker in prehistorische tijden zal dit het geval zijn geweest. Ook in latere perioden, toen de donk een droge plek was temidden van veenmoerassen, is bewoning - permanent of tijdelijk - waarschijnlijk. Slechts in de perioden van maximale veengroei met hoge waterstanden is het de vraag of de donk dusdanig droog bleef dat occupatie aannemelijk is. Recente vondsten van resten van een soort visserskamp nabij Bergschenhoek uit ca. 3600 v.Chr. wijzen op bewoning of althans een tijdelijk verblijf in deze streken. Duidelijke sporen van een directe bewoning van de donk zijn tot nog toe vrij vaag gebleven, omdat opgravingsonderzoek op de donk of op de flanken ervan wordt bemoeilijkt door de intensieve bebouwing ter plaatse. Vondsten zijn beperkt gebleven tot enige vuursteenartefacten en scherven uit de late steentijd, alsmede scherven van pre-romeins en middeleeuws aardewerk.

Het bewoningspatroon

De oudste tijden.
 Er is thans een onderzoek gaande, waarbij men zich een beeld wil vormen van de bewoning in west-Nederland in vroeger tijden, waarbij deze donk, en ook andere plaatsen zoals de Hazendonk in de Alblasserwaard, een rol kunnen spelen. Men stelt zich hierbij een beeld voor ogen van gemeenschappen, wonende in permanente basiskampen met een territorium in gebiedsdelen met

DE DONK FYSISCH GEOGRAFISCHE ACHTERGRONDEN BIJ HET ONTSTAAN VAN HILLEGERSBERG

een verschillend landschap, zoals droge gronden, moerassen en watervlakten, zodat men door jacht, visvangst, maar ook met plantaardige kost in het onderhoud kon voorzien.

Bij deze jachttochten maakte men gebruik van ver verwijderde kleine kampen, om te verblijven indien men op meer dan dagmars was van het permanente kamp.

In deze theorie zou dan de vondst bij Bergschenhoek een viskamp kunnen zijn geweest, behorende bij een semi-permanent kamp op de grote donk van Hillegersberg. Dit geheel bezien in een landschap van brakwater-plassengebied met eilanden.

De Romeinse tijd

Vermoedens bestaan dat in latere perioden - de Romeinse tijd rond het begin van de jaartelling - de donk een versterkt punt is geweest. Vandaaruit kon men Hellenium (de Rijn en Maasmonden) goed overzien. Dit ondanks de afgelegen ligging ervan ten opzichte van de bekende Romeinse wegen tussen Lugdunum (Katwijk) en Nijmegen (via Alphen en Woerden) en de weg via Voorburg en langs de Maas. Wellicht was er een dwarsverbinding tussen beide wegen via de donk.

Er zijn ter plaatse aan aantal scherven gevonden van blauwgrijs Romeins aardewerk en volgens sommige bronnen ook Romeinse munten met de beeltenis van keizer Hadrianus. Genoemde scherven kunnen echter ook wijzen op inheemse bewoning, waarbij dit aardewerk werd gebruikt. Exakte bevestiging van de muntvondsten is moeilijk te ontdekken.

De autochtone bewoners in dit gebied waren de Friezen die het gebied tussen noord-Duitsland en Vlaanderen bewoonden.

De middeleeuwen.

Uit de vroege middeleeuwen zijn geen duidelijke sporen van bewoning bekend.

In de tijd van de Noormannen, de 9e en 10e eeuw hebben deze streken enorm te lijden gehad vanwege het zwakke centraal gezag, na de dood van Karel de Grote. Door de Duitse keizer werden de graven van Kennemerland, Texla en Rijnland als wachters aangesteld. Na het verval van het Merovingisch gezag bouwden de plaatselijke heersers, de graven, een grote machtspositie op, en namen het verzet tegen de Noormannen over.

Men zegt dat de versterking of wachttorens van de Romeinen op de donk door Dirk II is versterkt en uitgebouwd tot een kasteel of donjon.

De voorloper van de huidige Hillegondakerk kan een kapel bij deze donjon zijn geweest.

De kerk van Rotta waarover in diverse bronnen wordt gesproken zou de kerk van Hillegersberg zijn, de moederkerk van Bleiswijk, Zevenhuizen, Kralingen en NW-Rotterdam, gewijd aan Sint Willebrord en Sinte Hillegardis. Deze zou zijn gesticht rond het jaar 1000 (tussen 993 en 1025).

Recente theorieën

Het bovenstaande wordt thans betwijfeld en zou de kerk te Rotta aan een kreek, genaamd Rotta, aan het huidige Weena hebben gestaan. Slechts tijdelijk - vanwege de hoge waterstanden - van ca 1160 tot 1300 zou de bewoning van Rotta op de hogere gronden van Hillegersberg hebben plaatsgehad.

Ontwikkeling van het dorp.

Het is waarschijnlijk dat Hillegersberg reeds rond het jaar 1000 een bepaalde populatie moet hebben gehad, vanwege de reeds genoemde droge ligging; een plaats waar de mens in die moerasige gebieden steeds uit veiligheid naar toe trok, er dus gunstige voorwaarden vond voor bewoning.

De 12e en ook de 13e eeuw waren perioden waarin veel wateroverlast werd ondervonden. Dit ervoeren de kleine ontginningskernen langs de Maas, die aan deze overstromingen ten offer vielen. Hillegersberg als hoger gelegen plek bood veiligheid en moet aantrekkingskracht hebben uitgeoefend op de toenmalige bewoners van deze streken. Hoewel er over de vroege middeleeuwen weinig bekend is zal er niet veel meer dan een langzame uitbreiding van de bewoning hebben plaatsgevonden.

Na deze periode belanden we in tijden waarover we meer weten en waarvan de historie als beter verkend mag worden beschouwd.

Het ruimtelijke patroon

Over het ruimtelijke patroon in die tijd zijn weinig gegevens bekend. De ontginning van Hillegersberg is geen straalsgewijze ontginning uitgaande van de donk, maar een lineaire.

Deze gaat uit van een waterloop, de Rotte, met een evenwijdige verkaveling tussen Rotte en Broekse Vliet, de natuurlijke grens tussen Hillegersberg en Schiebroek. De donk moet wel een belangrijk uitgangspunt zijn geweest voor de kolonisatie van het achterland.

In sommige literatuur wordt het betwijfeld of de top van de donk in vroeger tijden boven het veen uitstak; dit vanwege het ontbreken van een radiaal ontginningspatroon.

Het is de vraag of dit een afdoend bewijs vormt. In oude literatuur blijkt telkens gesproken te worden over een zandopduiking. Verder suggereren de legende over Hillegonda met het schort vol zand en oude verzen een zelfde heuvel uitrijzend boven het omringende veen, terwijl ook de knik in de noord-zuidverbinding nabij het dorp wijst op een doelbewuste keuze richting donk.

Ook onderzoek zoals dat van Vink in 1926 en de VU-Amsterdam spreken resp. over een morfologische begrenzing en een dagziende zone van donkzand. Verder blijkt uit gegevens over de restauratie van de Hillegondakerk dat deze, behoudens het koor, op de vaste zandlaag staat, evenals de ruïne. Bij de rekonstruktie vermeldt men dat de donk ter plaatse van kerk en kasteel zich 2,5 tot 3 m. boven het veen verheft, over een afstand van 50 meter.

Het is dus aannemelijk dat de donk wel degelijk boven het omringende veen uitstak; weliswaar een geringer deel dan thans, en niet van die imposante afmetingen en hoogte als sommige andere donken, maar voldoende om de naam te doen ontstaan en gunstige voorwaarden te bieden voor bewoning ter plaatse.

In een volgende aflevering van deze krant zal hierover meer worden verteld.

Jack Fens.

"We gaan naar Vrouw Romein" zeiden oudere Rotterdammers tegen elkaar als ze gezellig uit wilden gaan. En ze trokken over de Straatweg - die toen nog Bergweg heette - naar het café met theetuin van "Vrouw Romein" om een borreltje of een kopje thee te drinken.

LOMMERRIJK

EN HET HUIS VAN VROUW ROMEIN

Dat is het begin van wat nu Lommerrijk heet. Al zal de naam Lommerrijk aan betekenis inboeten nu de kastanjabomen die de lommer verschaffen in een ongelijke strijd zijn gewikkeld met de metaalzouten in de koolaslaag van het parkeerterrein.

In 1880 werd "Vrouw Romein" gesticht door Adriana Romein, geboren Trommel. In 1894 werd de uitspanning verkocht aan de gebroeders Stal.

Sindsdien heette het ook wel "de Tuin van Stal" en men ging er heen om een van de 40 roeiboten te huren om op de Bergse Plassen te roeien.

Deze geschiedenis kunt u lezen in de uitgave "Overschie, Hillegersberg, Schiebroek in oude ansichten".

Een kostelijk boekje met fraaie foto's uit de tijd dat de paardetram nog over de Bergweg-Straatweg reed.

Maar..... vóór die tijd werd ook al voor lafenis voor dorstige kelen gezorgd. De schoonmoeder van Vrouw Romein geboren Trommel was vrouw Ninna Romein. In het uittreksel van het kadaster ziet u haar vermeld als Ninna de Man, tapster. En het was deze Ninna de Man die een borreltje schonk voor de vermoeide koetsiers die van Rotterdam naar Hillegersberg reden en vice versa. Dat borreltje werd geschonken in het huis dat nu "Zonnerijk" heet en dat naast Lommerrijk is gelegen.

Dat huis werd in 1839 gebouwd door de zoon van Ninna de Man, Pieter Romein, een timmerman die schuin achter het huis zijn werkplaats had en later ook de uitspanning op het terrein van het huidige Lommerrijk bouwde. Het huis werd - zoals u nu nog kunt zien - gebouwd in de trant van die tijd: de voordeur in het midden, twee ramen links, twee ramen rechts, een brede gootlijst en een fraaie dakkapel boven de voordeur. Oorspronkelijk was achter die voordeur een gang met rechts de "keukenkamer" en links de "mooie" kamer met bedsteden. Om de gevels van ijsselsteen waterdicht te maken werd het geheel geplasterd en gebroken wit geverfd.

In 1886 werd de eerder genoemde stichtster van "Vrouw Romein", Adriana Romein geboren Trommel de eigenares van het huis.

En op 10 april 1896 werd één van de gebroeders Stal de eigenaar van het huis en de grond voor een bedrag van 8000 gulden. Deze nieuwe eigenaar liet een huis bouwen direkt achter het huis dat Pieter Romein bouwde en hij verbond de beide huizen met elkaar.

Later, vermoedelijk in 1920 - werd het "voorhuis" aan de zijde van Lommerrijk van een serre voorzien en in 1925 werd het voorhuis inwendig verbouwd en van op linnen geschilderde plafonds voorzien met afbeelden van korhoenders en dolfijnen. De gang van het "achterhuis" werd verfraaid met schilderijen van de vier jaargetijden. Alles in een soort "boeren-Jugendstil" van de hand van een huisschilder.

Huis en tuin - grenzend aan de Achterplas - worden sinds 1970 met veel genoegen bewoond door het gezin van de schrijver van dit artikel,

Leo J. de Jonge.

GEVELTEKENS

versiering, symboliek of

Het is een merkwaardige zaak - al eeuwen lang - dat bouwen. Gewoon een paar wandjes en een dak. En als die hoofdzaken er eenmaal zijn dan gaat het verder. Hier en daar nog wat invullen, afwerken, naden dichten enzovoort. Daar is dan wel wat meer tijd voor en kan wat meer over worden nagedacht. Wat fijner gereedschap komt te voorschijn of zelfs gewoon een zakmes.

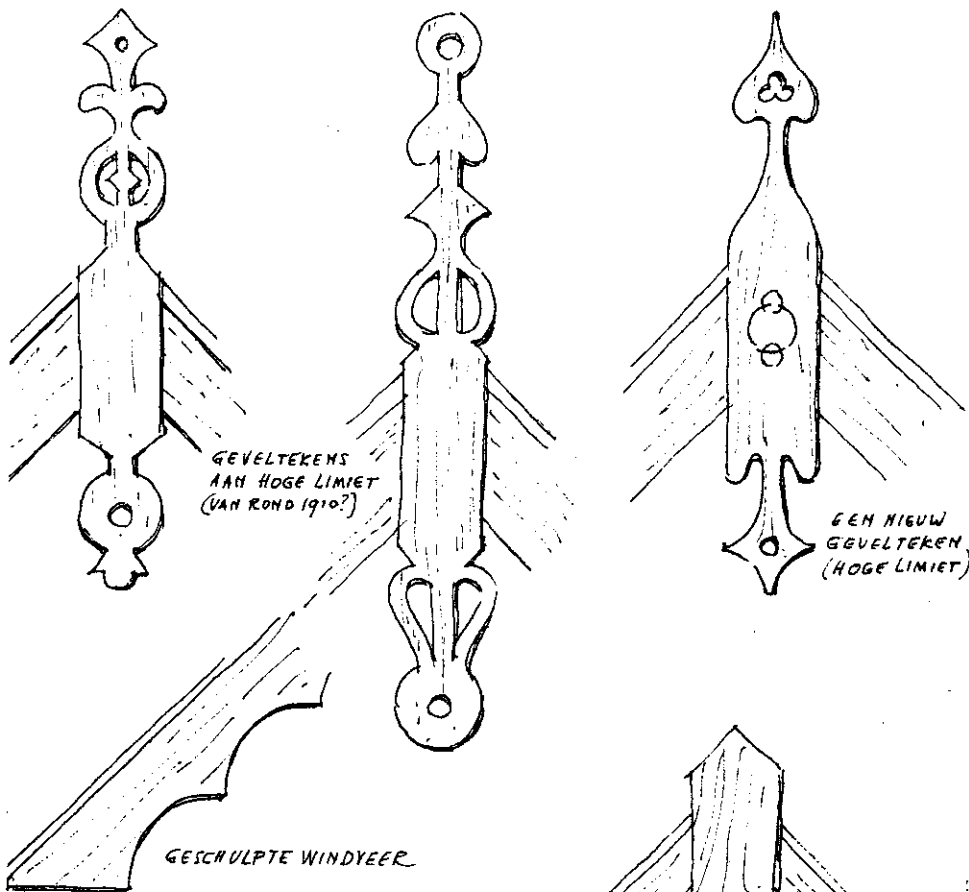
In die sfeer ontstonden vroeger ook de geveltekens. De rechtopstaande plank aan de geveltop - om de naad af te dekken van de windveren.

In onze tijd van industrialisatie - waar je kant-en-klaar-bouwpakketten kunt kopen van schuurtjes - is het gevelteken verworden tot een akelig, vormloos stukje overgeschoten deel van een plank. Maar heel vroeger en nog tot zo'n halve eeuw geleden werd er een goed stukje hout speciaal uitgezocht - manshoog een hele plank - 15 cm. breed. Van onder en van boven zoiets als een punt. Zo'n punt kan de top van een driehoek zijn maar kan ook de vorm van een peer hebben, of van een kruis. Het plankgedeelte ertussen bevat een breed recht stuk om de einden van de windveren af te dekken en in de overgang daarheen kan heel wat verzonnen worden en gefruitseld aan inkepingen in rechte of gebogen lijnen. Maar ook geeft de breedte van de plank nog mogelijkheden voor uitsparingen van driehoeken, cirkels en vierkanten. Hoe meer de mogelijkheden benut werden hoe meer de gedachten werden geuit in symbolen. Maar ook wordt het dan weer moeilijker de werkelijke achtergrond en de betekenis te achterhalen.

Er is zo in de loop der tijden nogal wat geschreven en genoteerd over geveltekens. Vooral het materiaal van Jan Jans, die rond de jaren 50 honderden gegevens met schetsen verzamelde, is interessant. Maar ook in Hillegersberg en omgeving is nog genoeg waar te nemen, vooral bij oudere schuren. Aan woonhuizen zie je ze nog wel tot zo rond 1900 aan de voorgevel, in de vorm van een makelaar - een vierkant stuk hout, op eenzelfde manier versierd. En dat versieren gaat soms over in een hele topdriehoek van de gevel.

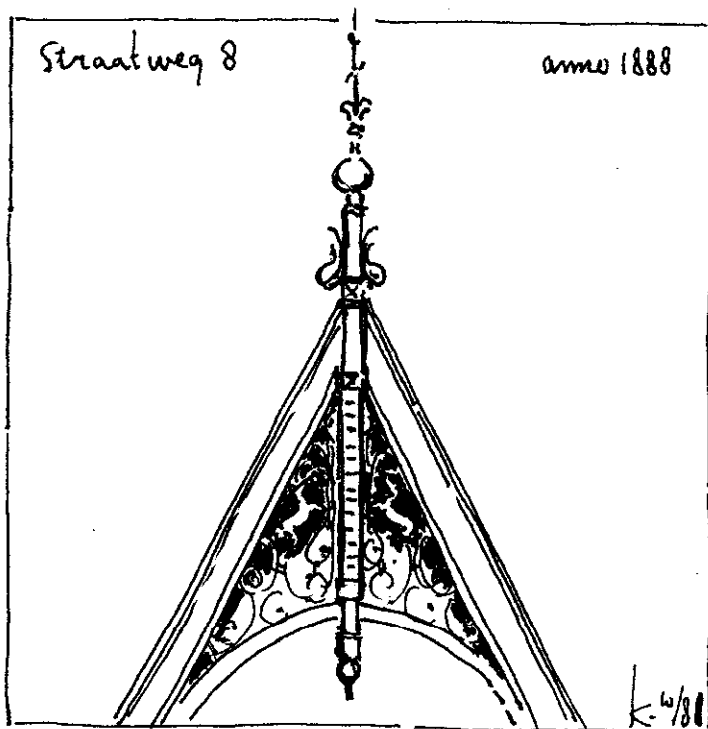
Op het platteland bleef dat versieren beperkt tot de geveltekens met in aansluiting daarop nog wel een geschulpte rand, aan de windveren.

D.J.Klamer.

ROTTERDAM. 81. K.

MAGER OVERBLSFSEL V. GEVELTEKEN AAN TVINSCHUURTJES

tussen hillegersberg en schiebroek

De Schiebroekse Vlietsloot

EEUWENOUE GRENS

Vooraf wanneer het een beetje nevelig is, in het najaar met gedempt licht, kan het uitzicht vanaf de Ringdijk naar de Bergse Achterplas bijzonder verstillend zijn. De sfeer die dan wordt opgeroepen is nog volledig die van het wijdse platteland, ook al is de gezichtshoek waaronder men hiervan kan genieten maar klein en kan het minste of geringste de illusie verstoren. Anderen zullen hier echter meer de stralende zon waarderen. In elk geval ziet het landschap er harmonisch uit: een flink eindje weilanden met wilgen en schapen van de kinderboerderij, aan het einde overgaand in de oeverbegroeiingen van de plas.

Het is zo op het oog nauwelijks te geloven dat midden in die weilanden nog een oude grensrivier aanwezig is, en nog minder dat die grens meer dan 1000 jaar heeft gefunctioneerd. Nu is het woord "rivier" voor het huidige water meer dan overdreven: wanneer U over de aangelegde paden vanaf de Ringdijk het weiland inloopt, in de richting van de Achterplas, zult U ongeveer halverwege een dwarssloot zien; dat is alles. Het is al overdreven te stellen dat deze sloot breder zou zijn dan de sloten die van de Ringdijk naar de plas leiden. Toch is dit de Vlietsloot, tot 1941 de grens tussen de gemeenten Hillegersberg en Schiebroek.

De oorsprong van de Vlietsloot verliest zich in de gebruikelijke historische nevelen. Het zou best kunnen zijn dat deze stroom één van de wegen was waarlangs al voor onze jaartelling het water door het wordende veenlandschap zijn weg zocht naar uiteindelijk de zee. De Rotte is een nog aanwezig voorbeeld van een dergelijke afvoerstroam, de Schie boven Overschie is zoek en de Kleiweg zou vèr voor het jaar nul ook een dergelijke stroom zijn geweest. Waarmee niet gezegd wil zijn dat onze Vlietsloot een water van formaat is geweest.

Hoe het ook zij: ten tijde van Karel de Grote, dus omstreeks het jaar 800, werd een behoorlijke bestuurlijke organisatie van onze lage landen op poten gezet, samenhangend met een kerkelijke organisatie. In onze omgeving werden de eenheden "Isla", "Rotta" en "Flardinga" gecreëerd, waarbij de eerste rond de (Hollandse) IJssel lag met toen of later een kapel te Capelle. De tweede lag ter weerszijden van de Rotte, met waarschijnlijk eerst slechts bevolking langs de Rotte-oevers (Terbregge, de naam in de gemeente Bergschenhoek "Rotte" is wel erg authentiek!), maar al gauw met Hillegersberg als plaatselijk centrum - volgens sommigen slechts tijdelijk en volgens anderen langdurig in de middeleeuwen centrum van heel "Rotta"...

Een flink water wil tegenwoordig nog wel eens scheidend werken tussen twee gebieden. In ons gebied, rond het jaar 800, was dat echter niet het geval: het veenland was drassig en slecht begaanbaar, terwijl op het water scheepvaart voor in die tijd behoorlijke verbindingen kon zorgen. Bovendien had de rivier-oever een betere ondergrond (kleilig aanslibsel) voor wonen en verplaatsen dan het verdere land. Vandaar dat flinke rivieren het midden van de toenmalige "gemeenten" werden.

De Schiebroekse Vlietsloot -

De Vlietsloot zal een veel onbeduidender stroompje zijn geweest: weinig stevige oevers en geen behoorlijke gelegenheid voor boten. Daarom was dit stroompje geschikt als natuurlijke grens met de volgende "gemeente" Flardinga". En het grens-zijn is voor het stroompje van levensbelang geweest.

Pas vele eeuwen na Karel de Grote worden we op de hoogte gesteld van andere waterlopen. Zo rond 1500 moeten er in Schiebroek, ruwweg ter hoogte van de huidige Ringdijk en bewesten van de Lindesingel, stroompjes zijn geweest met respectievelijk de namen Buitenwetering en Binnenwetering. Deze zijn echter geheel verdwenen, zoals vrijwel het gehele oude landschap. Wat is namelijk het geval?

In ons land van "mest en mist, van vuile, koude regen" moet het eten gekookt, moeten 's winters de botten gewarmd worden. Hout komt daarvoor het eerst in aanmerking, maar Plinius weet al omstreeks het begin van onze jaartelling te melden dat men in het noorden van ons land gedroogde "modder" stookt (turf dus). Gebrek aan hout leidde meer en meer tot turf als brandstof, zeker in de buurt van de steden.

En turf is slechts te krijgen door veen af te graven. Dat deed men dus ook lustig. Zolang het tot afgraven beperkt bleef waren de problemen niet al te groot; erger werd het toen men onder de grondwaterspiegel ging graven. Het land was dan niet meer voor landbouw en veeteelt geschikt en ook de beheersing van het water (die men door bedijking sinds relatief kort onder de knie begon te krijgen) gaf grote problemen. Beruchte dijkdoorbraken waren daarvan (mede) het gevolg (St. Elisabethsvloed 1421!). Al in die vijftiende eeuw werden de eerste windmolens gebouwd om de waterstand te verlagen. Om het land weer droog te krijgen: ja, maar ook om weer verder (dieper) veen te kunnen uitgraven. De overheid probeerde wel deze ontveningen in de hand te houden maar gezien de noodzaak van deze energiebron en de afwezigheid van alternatieven waren die overheidsmaatregelen slechts weinig effectief. Alles wat maar enigszins mogelijk was werd af- en uitgegraven; men geraakte geleidelijk in een energiecrisis.

Sommige steden wisten hun privilege te handhaven dat tot op een zekere afstand uit de stadswallen

De Schiebroekse Vlietsloot

geen turf mocht worden gewonnen. Ook belangrijke wegen met woonbebouwing waren tegen de ontveningswoede bestand, vandaar dat de Straatweg er nog altijd ligt. En de grenzen waren heilig, anders kreeg je last met de bureu. Voor Schiebroek waren dat de Kleiweg, de Zestienhovensekade, de Landscheiding- of Rodenrijsekade, de Wildersekade en de Vlietsloot. Simpel omdat dit stroompje een grens was kon, mocht de grond niet beneden het waterpeil worden afgegraven over een afstand van ongeveer 100 meter uit dat water. De Bergse Aähterplas en de Schiebroekse plas zijn echter zo diep uitgebaggerd als met de toenmalige techniek mogelijk was, en bij het droogleggen van de Schiebroekseplas (met uitzondering van het stukje dat nu als "Inktpot" langs de Ringdijk ligt) rond 1775 was zeker een oogmerk om verder te kunnen venen. Al is daar, wellicht door de komst van steenkool, niet veel meer van terecht gekomen.

Terug naar de grensfunctie: hoe dicht Hillegersberg en (het onbeduidende) Schiebroek ook bij elkaar hebben gelegen - er was weinig contact. Schiebroek was altijd, op basis van de oude indeling, op het westen georiënteerd. Vlaardingen heeft daarbij geen bekende rol gespeeld; deze is overgenomen door Overschie. Er zijn pogingen geweest om Schiebroek bij Overschie in te lijven, maar daar had men kennelijk weinig behoefte aan de armoedige boedel. Toch was er wel samenwerking.

TE KOOP

Linksstaande kaart geeft het droogleggingsplan van Schiebroek uit 1771 weer. In werkelijkheid meet deze kaart 40 bij 40 cm.

Een copie van deze kaart op werkelijke grootte, met daarbij een korte toelichting, is in beperkte mate verkrijgbaar. Wanneer U slechts f 3,50 overmaakt op postgironummer 3 880 381 van de Vereniging Stedenbouwkundig Wijkbehoud te Rotterdam, worden kaart en toelichting U thuisbezorgd.

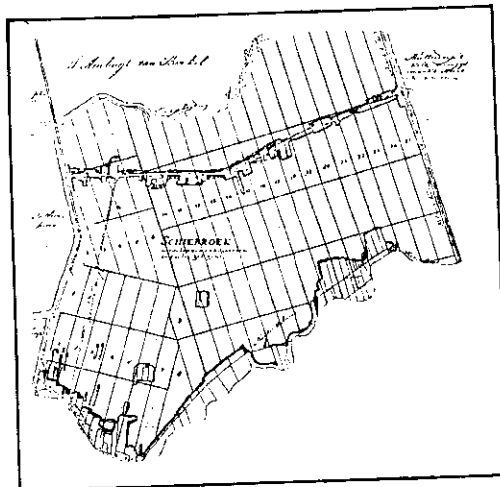
Kerkelijk behoorde Schiebroek altijd onder Overschie; voor zover het de Rooms-Katholieke kerk betreft kwam Schiebroek (samen met Hillegersberg) bij het herstel van de bisschoppelijke hiërarchie in 1853 onder Bergschenhoek. Bij de Nederlands Hervormden ging Schiebroek pas in 1933 over van Overschie naar Hillegersberg; bij de Gereformeerden (maar die bestaan pas een eeuw of daaromtrent) heeft Schiebroek altijd onder Hillegersberg-Terbrugge geresortseerd. (tot 1937).

Burgerlijk is Schiebroek, zolang daar iets over bekend is (1351), een zelfstandig ambacht geweest. Alleen tijdens het Franse Keizerrijk is Schiebroek tijdelijk gecombineerd geweest, uiteraard met Overschie. Daarvan is nog lange tijd overgebleven dat Schiebroek gezamenlijk met Overschie een (1) veldwachter had, Schiebroek voor ééntiende deel.

Zo heeft de Vlietsloot het meer dan duizend jaar uitgehouden als grens; ook pogingen van Hillegersberg de grens te verleggen tot de Ringvaart hadden geen effect. Pas op 1 augustus 1941, bij de opheffing van de gemeenten Schiebroek en Hillegersberg werd de Vlietsloot een gewone Rotterdamse sloot.

Hopelijk wordt deze sloot tot in lengte van dagen gerespecteerd als één van onze oudste historische relictten.

J.J.Z.

Overdruk uit:
 HILLEGERSBERG, gids voor 1936
 A.W. Cossee

De ontwikkeling

van Hillegersberg

De gemeente Hillegersberg telde in 1885 ongeveer 2000 inwoners. In 1890: 4000, in 1900: 6000; in 1904: 7000.

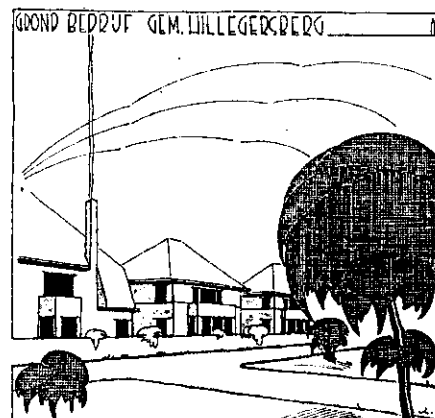
Hillegersberg was toen reeds een groote gemeente en het geheele Noorden van Rotterdam, tot aan de Heulbrug, was haar gebied. In 1904 kwam de annexatie. Het gedeelte van de Heulbrug tot aan de Ceintuurbaan, in dien tijd Haltestraat, werd bij Rotterdam ingelijfd, waardoor het zielental terugging tot 2900 personen.

Van 1906 tot 1920 groeide de gemeente langzaam aan en op 1 Januari 1921 telde zij 4800 inwoners. Daarna ontwaakte Hillegersberg uit zijn droomen en van dien tijd af ging het snel. Thans wonen hier, bij het ter perse gaan van dit boek, ruim 21.500 personen. Hillegersberg is dus een stad geworden.

Dat de groei van het zielenantal hard is gegaan, blijkt hieruit, dat in 1927 de 10.000ste, in 1930 de 15.000ste en in 1934 de 20.000ste inwoner werd ingeschreven. Hoe groot zal Hillegersberg over eenige jaren zijn?

Landelijk plekje, thans bebouwd. Hoek Kerstant v. d. Bergelaan-Hilleniussingel.

Vestigt U te Hillegersberg!

Buiten wonen met
 alle voordelen
 van de groote stad

Goed onderwijs
 Gas - Electriciteit
 Waterleiding

Telefoon en radio-
 distributie over het
 Rotterdamsche net

INLICHTINGEN:
 RAADHUIS HILLEGERSBERG
 TELEFOON Nos. 43665 - 43685

Een "Ouwe Bergenaar" vertelt....

Na'n anderhalf uur praten met Chris Kamp (82) in zijn woning aan de Strekkade (uitzicht over de Voorplas!) is in gedachten wandelen door oud-Hillegersberg en mensen van toen ontmoeten.

Hij is geboren in het hartje van het oude dorp, naast de stallen van Café-restaurant Freericks. "Ja, dus nog in de vorige eeuw en nooit weggeweest" zegt hij breed glunderend.

Dit is zijn vierde woning. De drie andere zijn gevallen onder de slopershamer en daar is geen steen meer van te vinden. Zelfs de plekken zijn niet of nauwelijks nog aan te wijzen. Er is wel wat veranderd.

Bij een kopje thee dat mevrouw Kamp inschenkt kabbelt ons gesprek rustig verder. Zijn vlegeljaren met de kwajongensstreken: vuurtje stoken, slootje springen, peren jatten, etc. etc. Hij heeft er allemaal aan mee gedaan.

Chris ging in de Dorpsstraat op de Openbare School bij bovenmeester Baak.

"Nee, andere scholen waren er in mijn tijd niet, die kwamen pas later. We zaten er met arme en rijke kinderen, ook joodse, broederlijk bijeen. Maar toen het onderwijs later in blokken uiteenviel, knokten we tegen elkaar. Jammer, maar dat ging zo."

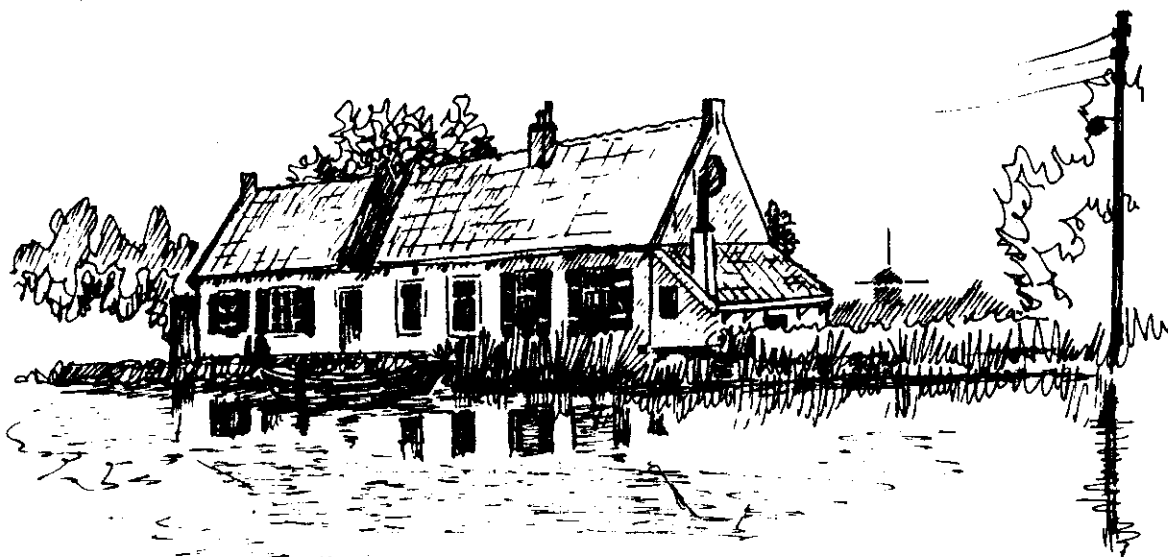
Na de zesde klas was hij volleerd en moest hij een baas zoeken. Chris kwam in het bouwbedrijf bij Van Yperen terecht. Van opperman werd hij metselaar en hij zat meestal in het burgerwerk zoals dat heette. Verbouwingen, reparaties of, een enkele keer, een pandje zetten.

"Je ging op stap met een handkar, volgeladen met de hele bliksemse boel. Stenen, een kuip specie, kalk, gereedschap, stellinghout, ladders. Je zorgde maar dat het voor elkaar kwam. Lange werkdagen, geen vakantie en weinig poen.

's Winters vroor je uit, soms dertien weken lang en je kreeg geen cent. Grauwe armoede werd er dan geleden in het dorp. Als je geluk had kon je zo nu en dan een paar dagen sneeuw ruimen in gemeentedienst. Mijn baas had veel klanten. In menig huis heb ik op dak of onder de vloer gelegen.

Ook hadden wij het onderhoud van de familiegraven in het dorp. Ja zeker, dan werkten we nauw samen met Piet Oosterhout, de doodgraver. Het klinkt misschien wat luguber en oneerbiedig, maar toch hebben we er heel wat afgelachen.

We hebben er zelfs nog graven geruimd uit de tijd van de cholera-epidemie van zo rond 1830."

het huis van Chris Kamp

DICK CARLIER.

Een "Ouwe Bergenaar" vertelt....

En de vrije-tijdsbesteding? "Vrije tijd hadden we weinig; dat was dus nauwelijks een probleem. Je leefde dicht bij elkaar in zo'n dorpsgemeenschap. Op de hoek van de Kerkstraat was het 'spuithuis' (brandweershuisje). Het plekje is er nog (!). Daar stonden de mannen en de opgeschoten jongens 's avonds na het werk bijeen. Dat was ook de plaats waar de niet altijd even fijne grappen en grollen bedacht werden."

"Vertel eens?" - vraag ik.

"Nou op een avond was er een man (ik noem geen naam, hoor) zó dronken dat we hem op het balkon van de paardetram hebben geschoven. We betaalden de conducteur een enkel ritje en deze heeft toen, met behulp van de koetsier, de man netjes voor zijn huis neergelegd. Ook de man met de hondkar (alweer geen naam).

Toen hij straal bezopen was propten we hem in zijn karretje en joegen de honden op, richting huis. De dieren wisten blindelings de weg.

Ach, er gebeurde altijd wel wat. Bijvoorbeeld de diefstal van een koperen hek op het kerkhof, een schoolmeester die er met vele duizenden guldens van de Boerenleenbank vandoor ging. Ik herinner mij ook nog een moord, verkeersongelukken (ja, ook in die tijd), verdrinkingsgevallen. Hillegersberg was toen nog waterrijker dan thans. Er waren veel sloten, tot in het dorp toe, en weinigen waren de zwemkunst machtig.

Dan had je ook nog de dorpstypen, vaak zielige gevallen. En ja, het barstte er natuurlijk van de bijnamen. Van sommige wist je niet of het een bijnaam was of dat hij of zij zo bij de Burgerlijke Stand stond ingeschreven. Zowaren er drie vriendinnen die regelmatig wel goed voor een geintje of een roddeltje waren. Dat waren Kleine Mein, Jamontijn en tante Hein.

Ja, die ouwe Dorpsstraat zie ik nog zo voor me. Op de hoek van de Strekkade (nu Albert Heijn) was de boerderij van Dijkshoorn, het huisje van Kleine Mein, Albert Vente, Kees Kint (cafeetje), Kees van der Meer (in melk, boter, kaas en eieren). Dan Marie van der Meer, klompen en grutterswaren. Daarachter was mijn ouderlijk huis. En dan kreeg je het legendarische Freerickscomplex "Jardin de Plaisance", het hoofdgebouw, Café-restaurant "Het Wapen van Holland". Verder dat fraaie 17e eeuwse herenhuis met de blauwe gevelsteen en de goud gekleurde cijfers en letters. De remise grensde daaraan, want de veel bezongen paardetram had zijn begin en eindpunt tegenover Freericks.

Het dorpscafé van jouw grootvader volgde dan (zie noot van de schrijver). Verder bakker Van Veen, Wout Janssen, barbier/kleermaker die tot in de late zaterdagavond werkte. Je voelt wel, daar werd druk gepolitiekt en geroddeld.

Vervolgens de zadelmakerij van Bos, Moerman, de groenteboer, daarnaast Brevet, brood en banket. Aangrenzend Brandwijk in kolen, 'sloffes', briketten en turf. Pal daarnaast Jules Janssen, ook al aardappelen, groenten en fruit.

Al die kleine zakenmensen bezorgden ook aan huis, tot diep in de omliggende polders, over slechte wegen, weer of geen weer.

We staan nog even stil bij diens buurman, boerderij De Graaf, later Van de Berg. Dan kreeg je de ambtswoning van het hoofd der Openbare School, om het maar eens netjes te zeggen, en de zes lokalen van de school met de speelplaats. We zijn er bijna: de timmermanswinkel van Van Eijk, de familie Roggeveen, mijn baas van het bouwbedrijf en de meubelmakerij. Op de hoek - de Plas kwam tot aan de Dorpsstraat - het huisje waar Pierson, de schoenmaker, nog heeft gewoond. Dat is ongeveer waar thans Review staat. Er heeft in de loop der jaren natuurlijk nogal wat wisseling plaatsgehad. Mensen die jonger zijn kunnen vanzelfsprekend vele andere namen opspuiten. Ik kan ze zelfs opnemen tot aan de Ceintuurbaan en... aan beide kanten!"

Hoe is het wonen hier?

"Dit boeltje staat er zo'n dikke 150 jaar" zegt Chris. "Hier stond de papiermolen 'Het Lam', die precies honder jaar geleden afbrandde. Oorzaak een warmgelopen as. Maar deze huisjes worden wel vochtig zo langzamerhand. Zolang we het echter samen kunnen redden blijven mijn vrouw en ik hier wel zitten".

Chris Kamp, één van de weinigen die z'n verhaal over "De Berg" nog kan vertellen. "Bedankt voor het praten Chris, ik kom nog wel eens langs!"

Leen Kok

■ Noot van de schrijver: Mijn opa, L.C. de Raadt, had daar een café. Doordeweeks werkte hij in vaste dienst als metselaar bij een firma in Rotterdam. 's Avonds en in het weekend stond hij achter de tap als kastelein.

■ Noot van de redactie: Kort na het praatje van Chris en Leen werd Chris in het ziekenhuis opgenomen. We wensen hem het allerbeste en een spoedig herstel toe.

WAT IS EN DOET DE VERENIGING STEDEBOUWKUNDIG WIJKBEHOUD?

Voor sommigen al een oud verhaal, voor anderen toch de moeite waard om eens even te vertellen.

In december 1976 werd op een openbare avond een inventarisatiekaart van waardevolle gebouwen in Hillegersberg, Schiebroek en Terbregge gepresenteerd aan de leden van de wijkraad en andere belangstellenden. Deze kaart was opgesteld door een aantal wijkbewoners en een gemeenteambtenaar. Op deze avond bestond zóveel belangstelling voor de architectonische waarden in deze wijken dat werd besloten tot de oprichting van de vereniging "met de lange naam". Op 24 augustus 1977 was de officiële oprichting en al op 15 september werd een eerste openbare avond belegd die in het teken van de monumentenzorg stond. Het is intussen traditie geworden elk najaar een dergelijke avond te houden.

Het meeste werk gaat er voor de Vereniging in zitten om ongewenste ontwikkelingen in de wijken aan de orde te stellen: bezwaren indienen tegen ongunstige bestemmingsplannen, illegale bouw in kwetsbare gebieden signaleren, meepraten in wijkraadscommissies om nieuwe ontwikkelingen bij te sturen. Zo heeft de Vereniging constructief meegewerkt aan de opstelling van een goed en bruikbaar structuurplan; het is helaas nodig nog verder over het huidige ontwerp met de gemeente te praten. Andere activiteiten van de Vereniging waren het restaureren van het kerkhofhek

aan de Ringdijk in Schiebroek, de uitgave van de brochure "Ruimtelijke Ordening en Bouwen in Kort Bestek" en het boek "Wandelen door Hillegersberg, Schiebroek en Terbregge." De Vereniging nam het initiatief tot de werkgroep "Gemeentelijk Monumentenbeleid" (waarvan de z.g. motie-Faassen het gevolg was). Ook de verzorging van de halfjaarlijkse verenigingskrant "Tussen Wilgenplas en Rotte" behoort tot één van haar activiteiten.

Op deze manier tracht de Vereniging enerzijds de overheid te beïnvloeden in de door haar gewenste zin en anderzijds de bevolking te wijzen op het waardevolle in onze wijken.

In de komende maanden zal de Vereniging een stichting in het leven roepen die het opknappen en restaureren van waardevolle gebouwen in de wijken kan begeleiden of wellicht zelf ter hand nemen. Verder denkt de Vereniging in 1982 te komen met een boek waar alle monumenten, monumentwaardige en beeldbepalende gebouwen uit de wijken in zullen worden beschreven. En voor het najaar bestaan gedachten het eerste lustrum van de Vereniging op grootscheepse wijze onder de aandacht te brengen; en niet alleen onder die van de bewoners van Hillegersberg, Schiebroek en Terbregge!

door wie?

WANNEER EN DOOR WIE ?????

Wie weet wanneer zijn huis werd gebouwd, en wie de architect ervan is of was. Deze vragen zijn het waar bovenstaande aanhef betrekking op heeft. Dit zijn slechts enkele van de vele bijzonderheden betreffende oude gebouwen, waarin onze vereniging is geïnteresseerd.

Er is een boekje in voorbereiding, waarin de "historische kwaliteitsinventarisatie" -ook wel "de kaart"- wordt vertaald op een voor een ieder begrijpelijke wijze met behulp van foto's, tekeningen en tekst.

De gegevens vinden voor deze tekst is geen eenvoudige opgave; vandaar onze indringende vraag:

"WILT U DAARBIJ HELPEN" ?????

Weet U van Uw huis (of dat van de bureu) wanneer het werd gebouwd, en door wie? Is het ingrijpend veranderd, zijn er bijzondere decoraties, is er een opmerkelijke geschiedenis over?

WEET U HET? GEEFT HET ONS DOOR.

Aan onze sekretaresse mevr. S.H.Kuperus-Gret telefoon 224314
of aan dhr. J.Fens telefoon 184630

wanneer?

Aan deze publicatie hebben meegewerkt: J.Fens, A. de Jonge, D.Klamer, L.Kok, S.H.Kuperus-Gret, A.Tuijnenburg Muijs-Breugem en J.J.Zanstra.

UITGAVE van de Vereniging Stedenbouwkundig Wijkbehoud Hillegersberg - Schiebroek - Terbregge. Secretaris: S.H.Kuperus-Gret, Bergse Plaslaan 11, telefoon 224314. Penningmeester J.J.Zanstra, Adrianalaan 144, telefoon 228203, giro 3880381.